

«¿Què s'ha fet d'aquell temps de lliris i de roses, / que sense mals de cap, la terra m'era un cel; / que, com un aucellet, no veia mai les lloses, / i, atent a tot reclamar, mai m'espantava el besc?» que, en melangiosa inspiració, escrivia un eminent bidleg i psiquiatre, el vell liberal reusenc, Pere Mata, c. 1860 (*Records de la Pàtria*, v. 36).

Vescunç, així és com hem de llegir en una recepta: «hajes lambordes de carn sallada que hajen tres dits de lonc, e met-los hom *vercuncs* en cascuna de les broques ---», *Llibre de Cuina*, S. XIV (BSCC XVI, 163); *V. vescunç* en ACUNÇAR I, 43a20ss.: el sentit és 'en bescunç, de biaix' (sigui adverbialitzat, o amb omissió de *en* part dels copistes).

Vescat, *V. bisbe* *Vescomdat*, *vescoms*, *vescomtal*, *vescomiat*, *vescomte*, *-essa*, *V. comte* *Vescós*, *V. vesc* *Vesedor*, *veser*, *V. veure* *Vesí*, *V. veí* *Vesible*, *V. veure* *Vesica*, *vesicació*, *vesicant*, *vesicatori*, *vesicu-* *la*, *vesicular*, *V. veixiga* *Vesinat*, *vesinat*, *vesindari*, *V. veí* *Vesita*, *vesitar*, *vesitiu*, *V. veure* *Vesillum*, *vesillumar*, *V. besillum* (LLUM)

VESPA, del ll. VĒSPA id. □ 1.ª doc.: c. 1300, *Lleg. Rim. Sev.*; 1371, JMarc.

Que, en el *Dicc. de Rims*, el posa com a rim únic de *crespa* (515) i és amb *é*, atenint-se al vocalisme val. i cat. occid.; mentre que Aversó, *Torc.*, 336, separa aquests dos mots, cada un com a «rim fènix», sense parió, amb *crespa* d'e tancada, i *vespa* oberta, atenint-se, doncs, a la poètica trobadoresca i vocalisme occità. Poca importància es pot donar al fet que Busa-N. li doni la forma *avespa*, essent aquest lèxic una adaptació de Nebrixa, que portava el cast. *abiespa*; ja el *DTo*. (1647) ho corregeix, restablint la forma catalana *vespa*.

Natural en un mot així que rarament surti en literatura medieval: «Lo rey *Vespeshià*, per cert, / avia cranc en descubert / sus en lo nas: és mal molt grans, / pudent, negre e mal estans: / *vespes* n'exien a presens / --- Dix *Vespeshjà*: / --- Jo creu --- que Jhesuchrist --- faja los morts resucitar / e pot mi d'est mal deliurar---. / En continent c'aysò ag dit, / d'aqueles *vespes* fo garit: / celes en continent caygueren / davant la gent que aquí eren; / est miracle ---», *Lleg. Rim. Sev.*, vv. 760, 793: d'aquí l'anàlisi popular del nom *vespes hi ha*, revelat per la grafia *-eshià*. «--- Sent Macari matà una pulça, de què isqué sanc assats --- per la qual mort --- anà per lo desert tot nuu 6 meses, mordent-lo abelles, et tavants e mosques e *vespes* e moscalons --- e aquella penitència féu ell per tal con s'era venjat de l'--- enuq que la puça li féu», *Eiximplis* (Ag., § 681; II, 284). «Qual serà l' jorn que la mort yo no tema? / --- / e que per Tu aquella yo menysprehe: / ladoncs seran jus mi totes les coses / que de present me veig sobre los muscles: / lo qui no tem del fort leó les ungles, / molt menys temrà lo fibló de la *vespa*; / prec-te, Senyor, que-m fasses insensible / ---», *Ausiàs* (*Cant Espiritual* cv, 21b).

Com correspon a la *ë* en aquesta posició, es pronuncia pertot amb *é* tancada. I a la major part del territori en la forma llatina quasi intacta *vĕspa*, *b-*, *-a*, fins al cim dels Pirineus: *bĕspa* a Cardós i Vall Ferrera (Tor, Tavascan, 1932-34), i a l'extrem N. del Rosselló és encara *bĕspa* a Vingrau (1960), id. en el Segre mitjà (Montanyà, *Top. M. d. Ponts*, 212), a la Pna. de Vic (DAg.), Maresme, Bna. (1914 ---) etc. En algunes zones val. i de la part ponentina del cat. occid. sembla que és popular l'aglutinació de la *-a* de l'article (ajudada per la influència d'*abella*), com en cast.: així ja *avespa* en Carles Ros, 1764 (p. 29), però segons *AlcM* reapareix *vĕspa* cap a Alacant.

Només Eivissa, on és *guespa* (Griera, *BDC* I, 28; *guespa* i *guesper*, Aina Moll, *RFE* xli, 368), hi fa excepció, a semblança del fr. *guêpe*; coincidència astoradora, més que més sorprenent tenint en compte que aquesta *g-* no es troba en altres llengües ni dialectes romànics, ni d'Espanya i a penes en terres d'Oc: encara que en fr. ja apareix des dels orígens (si bé ni allà és general dialectalment), l'única forma medieval en llengua d'oc és *vespa*, i la *v-* hi domina encara de molt, car resta encara en part de Provença, i a penes hi ha *guespo* més que en rodanès, delfinès i cap a Bordeus, o sigui les zones de forta penetració francesa (*g-* i *v-* fins i tot en fprov.).

S'ha cregut que en francès sigui degut a una superposició amb el mot fràncic (cf. angl. *wasp*, al. *wespe*): i allí és ben raonable, puix que el tipus *WESPA/WESPA* és general des dels orígens en tots els dialectes del germànic occidental i almenys part dels escandinaus. No se sap quin mot hi havia en gòtic, i encara que hem de suposar que fos aquest (puix que és d'ampla base indoeuropea) es fa difícil de creure en un cas d'encreuament insular amb el gòtic, no havent-hi res més d'això en la nostra Península ni a les Illes (tampoc no pensem en l'àrab, on els noms, com *zunbûr* i *dabûr*, són tan diferents; cf. acf s. v. *TAVEC*). Potser, doncs, a Eivissa és coincidència casual (¿dissimilació de labials o contaminació, com ara de la *g* de *begot*?).

Més extensió té la variant *vespra*, tan ferma a Menorca: «una *vespra* ho és de petita, i és capaç de matar un bou», Ruiz Pablo (*Novelh. Menorq.*, *IdOr*, 40); «--- s'aguó de sa *vespra* i de s'abeia ---», Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 72); no deixa de tenir base Moll quan ho qualificava de «balear» en general (*AORBB* IV, 113), encara que no sigui eivissenc; d'una banda, però, segons les dades d'*AlcM* no és pas general a Mallorca (*vĕsprā* a Söller i Artà), i d'altra banda aquesta *r* reapareix en localitats del cat. or. i occid.: encara que no sabem si es pot fer cas de Griera quan atribueix *brespa* al ribag. i al ross. (*BDC* III, 129; IX, 45), Barnils troba vacil·lació entre *brĕsprĕ* i *bĕsprĕ* a Fraga (*BDC* IV, 39), i en efecte jo vaig anotar *abrĕspa* arran d'allí, a Massalcoreig (1935); i en algun punt de l'Emp. (*bĕsprās* a Cadaqués, 1964).

Ara bé aquesta epèntesi d'una *-r-* sí que es presenta molt estesa pels països romànics d'Occident, encara que sigui en forma merament saltuària: asturià oriental *aviĕspara* (Vigón), també en port. dial. (almenys